

kevés időt töltöttek Bogárzóban. Őket Galbács Dénes plébános úr követte, aki 1972-ben bevezette a villanyt, 1975-ben felújította a gazdasági épületeket, 1977-ben kívül-belül renováltatta a templomot, 1991-ben kijavíttatta a templomtorony süvegét, három ablakot és 1993-ban megjavíttatta a telek kerítéseit.

A bogárzói templomnak két búcsúja van. Az egyik a június hó 13-ikához legközelebb eső vasárnap a Szent Antal ünnepi búcsú. Ilyen alkalmakkor megtelik a templom hívőkkel, több pap miséznek, s utána közös ebéden vesz részt mindenki. A másik az Őrangyalok búcsúja szeptember első vasárnapján.

Olyan ez a bogárzói templomkörnyék, mint a sivatagban az oázis. A templomkert öreg fáinak lombjain felül emelkedő aranyosan fénylő torony, rajta a kereszttel hirdeti és hívja a lelkileg megpihenni vágyó híveket, imádkozni akaró embereket. Úgy tűnik legújabbán felfedezte a fiatalság is, a környékbeli fiatalok ez évben kétszer is tartottak itt lelkigyakorlatot, kiemelkedő eseménynek számít az, hogy a szegedi egyetemi fiatalok és a makói cserkészek május 15-én közös éjszakai szentségimádáson vettek részt a „világ békéjéért”.

Vajon mi vár erre a pusztatemplomra: felfedezés vagy elmúlás? Ez a híveken és az egyházon múlik. Vigyázni kell rá! Tizenkét év múlva lesz 100 éves.

Dr Forgó István

Forrás:

Makó-Bogárzó lelkésziségének História Domusza. – Galbács Dénes plébános 1993. szeptember 30-i előadása a makói Honismereti Körben.

Archaikus elemek Vörösmarty Tündérvölgy című elbeszélő költeményében

Vörösmarty Mihály ihletett – és a régi magyar irodalomban valamint a keleti irodalomban a kor szintjén járatos – költő volt. Műveiben számos archaikus motívum fordul elő, amelyre az eddigi kutatás még jóformán semmi figyelmet sem fordított.

A *Tündérvölgy* című, formájában Zrínyi eposzát követő, elbeszélő költeményét még 1826-ban, tehát igen fiatalon írta. Az első két versszakban bejelenti, hogy szabadjára ereszti a képzeletét, (s mintegy azt is, hogy nem használt forrásokat).

*Mit tudok ti hamar halandó emberek,
Ha lángképzelőds nem játszik veletek?
Az nyit mennyországot, poklot előttetek:
Bele néztek mélyen, s elámul lelketek.*

*Én is oly dalt mondok világ hallatára,
Melynek égen, földön ne legyen határa,
Amit fül nem hallott, a szem meg nem jára,
Azt én írva lelém lelkem asztalára.*

A költemény cselekménye röviden a következő: Csaba, Bendegúz fia, szereti Jevét, Dalma szép leányát. Csakhogy Jevét egy Döngöre nevű vitéz is szereti, és elrabolja, Csabát pedig párbajra hívja. A párviadalban Csaba győz, de a győzelmi reményét, elveszteni látszó Döngöre még a viadal elején dárdát hajt Jevére, meg is ölné, de Jevét az utolsó pillanatban a nap fia elragadja Tündérországba. Csaba elindul Jevé keresésére, Kármán kardjával. (Ez bűvös kard, de Vörösmarty igen jó érzékkel sehol sem mondja, hogy ki volt az a Kármán. Lehetett régi táltos, vagy régi vitéz, esetleg régi híres kardkovács stb. Így egyrészt többet bíz az olvasó fantáziájára, másrészt hozzájárul a hiteles atmoszféra fokozásához. A költemény szereplői, és – ha régi hősi énekek

fogjuk fel, amit Vörösmarty sugall is a tudatos archaizálással – egykori hallgatói amúgyis tudták, hogy ki volt az a Kármán.) Csaba sok veszélyen keresztül eljut Tündérrországba, megvív a Nap fiával, aki Kármán kardvasával szemben nem érvényesítheti bűvös erejét, vitézségben viszont Csaba felülmúlja, legyőzi, Jevét pedig hazaviszi, és boldogan lakodalmat ülnek.

A cselekmény a szeretett személynek a túlsó világból való visszahozását tárgyaló történetek közé tartozik. Ezek közül a legismertebb Orfeusz és Eurüdiké története, de ha ritkán is, sok más helyen ugyancsak előfordul hasonló, még az ázsiai eszkimók mítoszai között is. Vörösmarty költeménye számomra úgy tűnik mint egy archaikus mítosz hősi epikai változatának (archaikus hősi ének változatának) XVII. századi, barokk jellegű feldolgozása.

De merre is ment Csaba Tündérvölgybe? Vagyis a túlsó világba, mert hiszen Jevét nyilvánvalóan onnan kellett visszahoznia. Lovon ment, de Vörösmarty látszólag nem mondja, hogy jobbra-e vagy balra. Valóban nem mondja? Korábban, úgy tűnik, senki sem figyelt fel erre, de amikor a világfával foglalkoztam, úgy vélem, felismertem Csaba útirányát. *Lefelé* megy. Ezt Vörösmarty sehol sem mondja, de tartalmilag kifejezi.

A világfa csúcsához madarat (esetleg az ágaira madarakat) szokás rajzolni, a törzse mellé négy lábú állatokat, a gyökereihez kígyót, békát, esetleg sárkányt. Ezek mintegy jelzik a levegő-egyet, a földet és a föld alatti alsó világot.¹ (Megjegyzem, hogy a tulajdonképpeni alsó világba vezető lejáratot némelyik változatban sárkány őrzi, lehet, hogy ehhez képest a kígyók, békák még csak a bevezetést jelentik? De itt egyelőre csak az általános útirányról van szó.) Tehát nézzük, merre ment Csaba?

*Ragadó [a lova], mint sólyom, könnyen járt
alatta,*

*S ő elment egyedül veszélyes útjára,
Elment a titkos völgy borzasztó tájára,
Nem hallgatott holló- s varjúkárogásra.*

*Varjak, hollók mentek elejbe, mint vízár,
Zügván és csevegvén: Csaba borzada bár,
Tovább ment, s hol balról áll magányos határ,
Ott röppent elejbe jövendőllő madár.*

*Kétszer csattogtató szárnyát a ló előtt,
S iszonyút visított habos feje fölött,
Harmadszor is úgy jött, s ment hogy érnie
felhőt,*

De Csaba megbúsult, s nyállal utána lőtt.

*Leesett a bús lűr visító madara,
Rá a hollósereg nyomban lerobbana,
Marakodva mentek miatta egymásra,
Csaba ment, nevetvén a madarak harcára.*

*De most erdőhöz ért: setét lett utában,
Lassú moraj hallott a völgy távolában,
Akadozott a ló félénk futásában,
De ura meghajtá s halada bizvábban.*

*S most áldozott le a hevítő napvilág:
Rengeit és suhogott a fákon minden ág,
S mintha két fergeteg vadon tengerre hág:
Egyszerre oly szörnyű lett a magányosság.*

*Bátrabb madarak is a tündérvölgy felől
Vijjogva szárnyaltak fias fészkeikből,
A nagy sas nem ült meg fia mellett belül,
Fenn állt, s borzadozott kis ágon egyedül.*

*De meg nem maradtak ott a többi vadak,
Sívó kölykeiket vívén mint vert hadak,
Sűrű csörtetéssel messze elfutottak;
Oly szörnyű volt éjjel a tündérvölgyi lak.*

*Itt egy róka bajjal martalékát luzá;
Rajta ment a farkas, s vele megtapodá;
Itt a morgó medve kölykeit faldosá,
S lurcolá egy helyről nagy bajjal máshová.*

*Csaba Ragadója remeg e nézéstül,
De félnek a vadak Csaba fegyverétül,
Kitérnek előle gyorsan mindenestül,
Maga bátor a hős, s nem retteg semmitül.*

*Jeve s Dalma ötét nem hagyják rettegni,
S bár lenne akadály és baj százszor ennyi,
Mint megdőlt habokon a tenger isteni,
Úgy át merne rajtuk Csaba szíve törni.*

*Most egy medvekölyköt véletlen típrata,
Nyöszörögve kiment szegénynek párája;
De két lábou állva jött a bősziült anyja,
Csaba is megfordult dárdával hozzája.*

*Morgott a vad állat, setét szája poklát
Szörnyen nyitogatván, kőrmölhni ment Csabát;
De Csaba rá hajtván serény Ragadóját,
Végig veré veszett torkában dárdáját.*

*Körüle ugrálván sívó medvekölykek,
Megölt anyjok miatt bús pártot ütöttek;
De ők is Ragadó körme alá estek,
Csaba ment, dárdáján folyván a vércseppek.*

*S alig ment, sziszegve jött a kígyóserég:
Ez vékony testével könnyen tovább perog,
Amaz karikába fonódva tekereg,
Sok, fejét emelve, mozog rémítőleg.*

*Mind ezek közt Csaba szerencsésen halad,
Elfutnak a kígyók, s bőrök hátra marad;
Setét lesz azonban, de Csaba csak halad,
S most döbbenik szíve, midőn maga marad.*

(85-100. vsz.)

Tehát Csaba az útja során előbb madarakkal kerül összeütközésbe, majd medvével küzd meg, végül kígyók között halad át félelem nélkül. Vagyis a világfa-modell szerint folyton alsóbb szintre száll le. A „tündérvölgy” ezek szerint az alsó világban van. Nyilván. Onnan kell a lelkeket visszahozni. Az a magyarázat, hogy Jeve nem halt meg Döngöre dárdájától, hanem egy tündér az utolsó pillanatban elragadta, valósággal eufemizmus-szerűen hat. (Vö. például az *Iphigénia Auliszban* monda némely változatával.) Mintha utólagos volna, jóllehet Vörösmarty találta ki az egészet.

(Két közbevetett gondolat. Megfigyelhető a főhős személyében és viselkedésében bizonyos durvaság. Ezt egyrészt azzal lehetne magyarázni, hogy a múlt század első felében, a viktoriánus kor előtt íródott. De a régi epikus énekek szereplőire ez nem annyira jellemző. Gondolok itt pl. a vogul vagy akár a mongol hősi énekekre. Már az – egyébként igen művészi – francia chanson de geste-ekben gyakoribb. Vörösmartynak több költeményében is előfordul. Meglehet, így is jellemezni akarta a „durvább századok” szereplőit.

A másik: felvetődhetik a kérdés, hogy a világfa-modell szerinti szinteket jelző állatok nem csak a Csaba lelki szilárdságát próbára tevő látomások-e? A medvével való küzdelem mintegy jelzi, hogy nem vízió, hanem valóság. De nincs-e valami „utólagos változtatás” jellege? Az Iliászban Akhilleusz egy alkalommal – XXI. ének, 166-167. sor – könnyebben megsebesül. Csak egy karcolás, de mindig az volt a benyomásom, hogy Homérosz ezzel jelezte, hogy Akhilleusz nem sebezhetetlen, tehát a harcai és hőstettei reálisak.)

Vörösmarty a Tündérvölgyben háromszor használta fel a világfa-modellt.

1. Csaba útirányának jelzésére. Csaba függőlegesen lefelé megy a tündérvölgybe. Ez útirány-jelzés, hiszen nyilvánvalóan nem a levegőből, hanem a „középső világból” indult.

2. A „tündérvölgy” maga is egy külön világmodell. Középen van a világhegy, rajta áll a világfa. [A tündérvölgy]:

*Messze terjedt, s mintha fél tojást vizsgálnál,
Oly rendszeren s szélén sűrű nagy tölgyes áll.*

*Közepén halom kél, virágos szép halom,
Egyedül húszőles cedrus áll a halmon,
Alatta kis patak folydogál szabadon,
S zugó habjaival terjed holt nyugalom.
(...)*

*Benn az ékes völgynek dombos közepében,
A magas cedrusnak virágos tővében
Hét szivárvány vagyon egyesült szépségben,
Kisebbedvén mindig befelé estében.*

*A legbelső alatt szép lányka üldögel,
Kit egy magas tündér hízelkedve ölel,
S mert ébren nem bírhat tiszta hűségével,
Csábító csókokkal bájosan altat el.*

(106-107. és 156-157, vsz.)

Igaz, hogy a világfa itt csak egy „húszőles cédrus”, de az elhelyezkedése és a költeményben betöltött funkciója világosan mutatja, hogy a világfáról van szó. A kis pataknak – noha ezt a szöveg nem mondja világosan – nyilván a fa tővénel van a forrása. Bizonyára ez az élet vize. Az is a cédrus világfa voltára mutat, hogy alatta ül a Nap fia Jevével. Akár a kun vitéz az elrabolt magyar lánnyal a Szent László-legenda bántornyai ábrázolásán. Vagy Ajgó Márton Molnár Annával. A különbség az, hogy Vörösmartynál a lány alszik, nem a lányrabló.

3. Ezt a világot illetve a világhegyet körülveszi a tenger. Az a furcsa, hogy nem állandóan. Itt kétféle világmodell keveredik. Amikor Csaba a tengeren jut át, tulajdonképpen a vízszintes világmodell szerint mozog, amely modell szerint vizen átkelve lehet a túlsó világba jutni. De: lyukon megy át, ha nem is függőleges lyukon a föld alá, hanem víz alatti alagúton. Tündér segíti, és sárkány akadályozza, illetőleg sárkány őrzi a nyílást. Úgy gondolom, hogy Vörösmarty itt használta fel harmadszor is a világfa modellt. (Még az első felhasználásból következően, illetőleg ahhoz kapcsolódóan.)

Az átjutás a túlsó világba (a „tündérvölgybe”) nyilvánvalóan a világfa tövénél történik. Csak itt, a világfa tövénél fordulhat elő, hogy a sárkány akadályozza, egy tündér viszont segítse az átjutást. A sárkány ugyanakkor a „felhők madarával” is küzd. Ez utóbbi valószínűleg a sas. A sárkány és a sas küzdelme egyik jellegzetessége a világfa-modellnek. A költeményben a sas és a sárkány is többször említetik, nem teljesen világos szövegösszefüggésben. Mintha Vörösmarty „látta” volna ezeket a dolgokat, de nem tudta volna értelmezni. Az átjutásra vonatkozó rész a következő:

*Lassú mormolással a víz elenyészett,
De benn nagy zúgással tündér gyülekezett
Kezdődött: egy nyílás volt, mely bevezetett,
Máshol szörnyen fekiúdt kőd s villám őrizet.*

*Szélről a fák mellett egy villám futkosott,
Szakadatlan körül hordozva vad lángot.
Sok közepett gyorsan s szabadon kigyózott,
S tündérvölgy fölébe égő tető húzott.*

*Délről volt a nyílás veres boltozattal,
Ott állt a sárkány két tarajos fiával;
De most a vén maga fölment vad haraggal,
Hogy megharcoljon a felhők madarával;*

*Mert élő állatot nem szenvedett körül, –
Csaba e látásra gyorsan útra pördül;
Előle fut egy a sárkányfiak közül;
A másik vasától ketté vágva eldül.*

*A vén sárkány megjő szomorú sívárra,
S látván, hogy az egyik futva tovább áll,
Iszonyú mérgében rá liágdos nyakára,
S ezt is megeszti a másikinak torára.*

*De Csaba már benn van a kék kapu alatt,
Bánatlanul tovább nagy erőben halad,
Mégis kissé megáll a vízkapu alatt,
S fagyosan fut lelkén rémítő gondolat.*

*A vízkapu hosszan magas boltozattal,
Mint kemény márványból faragott sima fal,
Áll legvégül s benne emberevő nagy hal
Látszott heverni a szörnyek táborával.*

*Ott megállt az ifjú, és már megmotszana
A háborgó tenger rettenetes hala,
De a kékszemű lány elejébe áll,
S Csaba menésének szabad nyílást hagyta.*

(145-152. vsz.)

Bejutva „tündérvölgybe”, Csaba kivágja a világfát. Ezzel a motívummal sokáig nem tudtam mit kezdeni, míg arra a következtetésre nem jutottam, hogy nem önmagában kell nézni, hanem összefüggésben azzal, hogy Csaba kört húz a kardjával, amelyen belül a tündérek nem használhatják a varázserejüket. Azt jelenti, hogy átrendezi a teret.

*S most mint sebes árvíz mind összezavarva
Jöttek [a tündérek] riadoztak Csabának
rohanva.
Csaba széllel vágott: „vissza! tündér! vissza!”
Kiáltván kardjával teres nagy kört húza.*

*A tündérek visszahökkenve megálltak,
Erejét érezvén Kármán kardvasának,
Csaba neki csap az ing cedrusfának,
És a cedrus enged döntő csapásának.*

*Csikorogva kidől tövéből a völgybe,
S végig nagyot zuhan tündérek fejére;
Fut a hét szívárvány magas ég színére,
Halovány setéség borulván helyére.*

*Maga áll középben mint uralkodó sas,
A retentő ifjú s kezében a kardvas,
Három kört húz benn, és oda ül siralmas
Képpel a lány: szeme Csabán csak gyászit
olvas.*

*De bízik az s büszkén, boszúsán így beszél:
„Ide hát, akiben nemes bátorság él,
Ide hágjon körbe, itt villog a vas él,
Ne féljen harcolni ha orozni nem fél.*

*De bár jöjtek el akik idefértek,
Jöjtek mindnyájan csalva tündér kölykek!
Azért vannak velem varázsos fegyverek,
Hogy avval szépemért véres boszút vegyek.”*

(162-167. vsz.)

Csaba tehát megsemmisít egyfajta szakrális teret (kivágja a világfát, s ettől eltűnik a hétszerez szívirvány is); viszont maga hoz létre egy másikat, azáltal, hogy varázskört hűz a kardjával. (A varázskör, amelyben az ártó hatalmak/erők nem léphetnek be, talán közismertebb, mintsem hogy külön magyarázni kellene. Ide kívánczok viszont egy másik megjegyzés. A visszautat Vörösmarty nem részletezi. Ez eléggé általános jelenség az irodalomban, a legtöbb kalandregény, kalandfilm stb. nem részletezi. Ez a szokás. De itt arról is szó lehetne, hogy a viláfgfa kivágása után a korábban leírt modell már nem érvényes???)

A cédrus kivágása, mint a tér (a világ) átrendezése kissé részletesebb elemzésre itt olyan hangsúlyozottnak bizonyult, hogy a viláfgfa kivágásának legvilágosabb, legjellegzetesebb előfordulásai között kell számon tartanunk.

Vannak a költeményben egyéb régies és/vagy babonás elemek is. Így pl. van benne analógiás mágia, oldással és kötéssel. Döngöre ugyanis megkötözi Jevé apját, Dalmát. Csaba a párviadal után eloldaná, de Dalma nem akarja, csak majd akkor, ha meghozza Jevét a tündérvölgyből. Jevére a nap fia gonosz álmot bocsát, amiből Csaba nem bírja felébreszteni. Amikor azonban megérkeznek, Dalma nem veszi észre, hogy Jevé öntudatlan, és örömeiben, hogy megjöttek, eloldatja a kezét. Ezzel mintegy feloldódik a Jevét fogva tartó varázs.

Még is nem vesz gyanút az ősz ezt néztében,

Megoldatja kezét első örömeiben.

S íme érzés gerjed a lány tetemében,

Fölkél nagy vidáman ifjú kellemében.

És köszön hívének, köszön ősz apjának,

Megelesztvén szavát édes ajakának...

(195-196. versz.)

Azt viszont hősi epikai jellegzetességnek tartom, hogy Csaba a költemény elején alszik az erdőben.

Az elől [a szerelem elől] bujdosott setét rengetegben,

De nyugtot nem talált vadak üzésében;

Ledől elfáradtan a fakadó gyepen,

S bár elszűnyadt, a bú ébren volt keblében.

(4. vsz.)

Ez megfelel – véleményem szerint – az énekeleji hősi álom motívumának. Ez az archaikus hősi epikában viszonylag gyakori kiinduló motívum² általában a nyugalmat, harmóniát volt hivatva kifejezni, de az is előfordult, hogy a hős tevékenységen kívüli állapotát, mintegy távollétét, védekezésre illetve mások védelmére való képtelenségét. (Az utóbbi funkciója másodlagosnak látszik.) Vörösmarty költeményében már nem látszik különösebb funkciót betölteni, Csaba – fel is ébred magától, – egy „hagyományosabb változatban” azt várnánk, hogy a hírnök, Kalatár, költse fel –, de a motívum mégis itt van, mintegy annak jeleként (bizonyítékaként?), hogy a hagyományos hősi epikai sémákban gondolkodó költők (énekesek?) számára így kellett kezdődnie egy hősi éneknek. Csaba ébredése után jön aztán a panaszos éneke, ennek viszont nincs helye az archaikus hősi epikában, ez olyan, mint egy XVII. századi betoldás egy hagyományosabb szövegbe.

Ismétlem, hogy Vörösmarty költeménye számomra úgy hat, mintha valamikor a XVII. században egy Zrínyi-tehetségű költőnek a kezébe került volna egy akkor már több száz éves, sőt valószínűleg még honfoglalás előtti hősi ének, és azt feldolgozta volna a maga korának stílusában, valamicskét hozzá is adva, olykor változtatva, de az eredetit a számára már érthetlenné vált helyeken is többnyire híven követve. A stílus és a verselés a Zrínyié; nagyon jól illik az archaikus tárgyhoz, talán még jobban is, mint

Arany János modernebb technikája. Vörösmarty verselése itt, Zrínyit követve, kissé csikorog, de annál erőteljesebb és régiesebb jellegű. Kár, hogy a többi hosszabb elbeszélő költeményét hexameterben írta. (És kár, hogy sokat már nem folytatta az ilyen verseket. A *Délszigeten* kívül talán csak a *Csongor és Tündét* említhetjük, de már abba is racionális filozófiát vitt be.)

Nem tudhatjuk egyelőre, hogy honnan vette Vörösmarty ezeket azt archaikus elemeket. Egyszerűen arról van-e szó, hogy archaikus epikus sémákban gondolkozott és egyébként a saját fantáziájából merített, vagy netalán felhasználta azóta elfeledett néphagyományokat, esetleg irodalmi forrásokat is? Még csak a kutatás elején vagyunk, és a felsoroltak tulajdonképpen inkább csak kiragadott elemek. Részletesen és alaposan kellene elemezni ezt a hallatlanul tömör és motívumgazdag költeményt. Egyszer talán ennek is eljön az ideje.

Demény István Pál

- ¹ A világfával foglalkozó terjedelmes szakirodalomból említsük meg a következőket: Holmberg, Uno (=Harva): *Der Baum des Lebens*. Helsingfors, 1922. Eliade, Mircea: *Traité de l'histoire des religions*. (2. kiad.) Paris, 1964. 229-280. Toporov, V. Ny.: *Világfa*, címszó a *Mitológiai Enciklopédiában*, (főszerk. Sz. A. Tokarev), Bp. 1988. I. 267-271. Berze Nagy János: *Égigérő fa*. Pécs, 1958. Diószegi Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*. Bp. 1967. 11-22. Demény István Pál: *A világfa*. Honismeret. 1994. 4. 30-36. o.

- ² Részletes elemzését lásd: Demény István Pál: *Kerekes Izsák balladája*. Bukarest, 1980. 47-83.

Az erőtadó vasfű

Korondon az idősebb nemzedék nagyrésze tud erről a növényről, mégpedig úgy, ha férfinak a tenyerébe beoperálják, vagy kezének a csuklójába húzzuk, annak az illetőnek a karjában rendkívüli nagy lesz az erő. Ma is közszájon forog, hogy Szász Domokosnak (1911-1983) „vasfű” volt a tenyerébe beoperálva és azért állott rendkívüli erős ember hírében, melyre ő maga büszke is volt. A járása is tekintélyt parancsolt, nyugdíjas korában mindig szarvasagancsokból készült fogantyús bottal járt, mely még tekintélyesebbé tette.

A Bögöz községhez tartozó Vágás faluban a századelőn élt egy Betyár Feri nevű egyén, jó vaskos termete volt, ezt ő maga tekintélynek tartotta, de a nálam gyengébbekre nagy hatással is volt. A faluban és környékén – ahol ismerték – mindenki nagy tiszteletben tartotta a nagy erejéért. Mindig szép tiszta székely ruhában járt. Az a hír terjedt róla, vasfű van a tenyerébe beoperálva. 1

Korondon csak Szász Domokosnak volt „vasfű” a tenyerébe húzva. Erős ember volt, félt is tőle mindenki. 2

Senki arról nem tud, hogy Szász Domokos előtt vagy utána, valakinek lett volna vasfű beoperálva a tenyerébe, vagy húzva a keze csuklójába. Az elmondottak után önként felvetődik a kérdés: honnan szerezte be a vasfüvet?

A vasfüvet (*Verbena-officinalis*) úgy szerzik be, hogy nyáron korán reggel ki kell menni a mezőre, a Napkeltekor figyelni a fűszálakat, amely fűszálnak a hegyén, a harmatcsepp a szívárvány színében játszik – csillog, az a vasfű. Ilyen volt Korondon Szász Domokosnak a tenyerébe beoperálva. 3

Én édesapámtól úgy hallottam, hogy amikor a sündisznó megkölkedzik, a kölykeket vasláncot úgy körbe kell keríteni, ne tudja a sündisznó a láncból a kölykeket kiszedni. Ilyenkor a sündisznó elmegy és addig jár amíg olyan füvet talál, amelyikkel a vasláncot elreszeli. Így a kölykei megszabadulnak és a fű ottmarad. Ezt a füvet húzzák